

**STOWARZYSZENIE MIŁOŚNIKÓW
DAWNEJ BRONI I BARWY**

**BIULETYN
ODDZIAŁU KRAKOWSKIEGO**

NR 1/2024 (MARZEC)

Publikacja przeznaczona do użytku wewnętrznego Stowarzyszenia Miłośników Dawnej Broni i Barwy (dalej jako: Stowarzyszenie), powstaje nieodpłatnie na prawie rękopisu w celach informacyjnych. Dopuszcza się jej powielanie w wersji drukowanej oraz elektronicznej wyłącznie wśród członków Stowarzyszenia. Rozpowszechnianie możliwe za pisemną zgodą Stowarzyszenia. Wykorzystano materiały autorskie oraz pochodzące z domen publicznych dostępnych w Internecie.

REDAKCJA: Mateusz Chramiec

TEKSTY: Mateusz Chramiec, Michał Dziewulski, Michał Chlipała, Piotr Wilkosz, domena publiczna

FOTOGRAFIE I ILUSTRACJE: Mateusz Chramiec, Magdalena Sitko, domena publiczna

STOWARZYSZENIE MIŁOŚNIKÓW DAWNEJ BRONI I BARWY

Aleja 3-go Maja 1, 30-062 Kraków

Tel. (+48, 12) 4335 577

Email: kontakt@bronibarwa.org.pl

www.bronibarwa.org.pl

KRAKÓW 2024

SPIS TREŚCI

Członkowie Oddziału Krakowskiego SMDBiB	4
Zarząd Oddziału Krakowskiego SMDBiB.....	4
Komunikat (tytułem wstępu).....	5
Protokół z przebiegu Walnego Zebrania Stowarzyszenia 24 III 2024	9
Rekomendacje i ogłoszenia.....	13
Publikacje.....	13
Wystawy.....	24
Konferencje i sesje naukowe	31
Cykl „Akademia Bronioznawcy”	37

CZŁONKOWIE ODDZIAŁU KRAKOWSKIEGO SMDBiB

BARAŃSKI Jan Adam	MIECHOWIECKI Wiesław
BIBORSKI Marcin	MIKŁASZEWSKI Jerzy
BYLINA Leszek	OTRĘBSKI Tomasz
CHRAMIEC Mateusz	PAJDA Jacek
DROZDOWSKI Jacek	PAPIER Piotr
DZIEWULSKI Michał	PETRUS Jerzy
FECZKO Piotr	PLEWIŃSKI Wojciech
GUT Ryszard	PODGÓRNY Tomasz
HOLEWIŃSKI Mirosław	RÓG Rafał
JAROSIŃSKI Szymon	RZESZUTKO Jakub
KARSKA Renata	SOLECKI Andrzej
KASPRZYK Zbigniew	STĘPIEŃ Sławomir
KŁOSOWICZ Robert	SUCHORUKOW Wiktor
KOSTRZEWSKI Andrzej	SZCZĘSNY Andrzej
KOZŁOWSKI Jerzy	SZCZYGIEŁ Witold
LEWICKI Ziemowit	ŚWIĄTKOWSKI Tomasz
LUBAS Adam	ŚWIŚ Adam
MAC Ryszard	TOM Philip
MACIUKIEWICZ Paweł	WAŁĘGA Emil
MICHALIK Kazimierz	WAŁĘGA Piotr
MICHNIK Marek	WILKOSZ Piotr

UPRZEJMIIE PRZYPOMINAMY WSZYSTKIM O TERMINOWYM OPLACANIU SKŁADEK CZŁONKOWSKICH.

ZARZĄD ODDZIAŁU KRAKOWSKIEGO SMDBiB

Prezes	Mateusz Chramiec
Wiceprezes	Szymon Jarosiński
Skarbnik	Rafał Róg
Sekretarz	Piotr Wilkosz
Członek Zarządu	Michał Dziewulski

KOMUNIKAT (TYTUŁEM WSTĘPU)

Kraków, dn. 27 III 2024 roku

Szanowni Państwo, drodzy członkowie Oddziału Krakowskiego,

W ubiegłym tygodniu tj. w czwartek 21 marca br., zgodnie z przepisami statutowymi naszego Stowarzyszenia, dobiegła końca trzyletnia kadencja Zarządu Oddziału Krakowskiego, któremu od kilkunastu lat przewodził wielce zasłużony i znany Państwu doskonale kol. Michał Dziewulski. Zgodnie ze swoją zapowiedzią, postanowił On nie ubiegać się o przewodniczenie naszemu gronu na kolejną kadencję, rekomendując na to stanowisko moją osobę. W wyniku przeprowadzonego głosowania, wolą obecnych z Państwa, zostałem nowym prezesem, co jest dla mnie wielkim zaszczytem, wyróżnieniem, ale przede wszystkim wyzwaniem. Jako stosunkowo młody, bo będący w gronie Stowarzyszenia ledwie od 2018 roku, czuję się zarazem nieco onieśmielony tą rekomendacją. Wypadki ostatnich lat, a zwłaszcza pandemia, która pokrzyżowała plany działalności wielu organizacji pozarządowych i wyhamowała aktywność naszego Oddziału, sprawiły, że nie miałem okazji poznać osobiście lub bliżej wielu z Państwa. Liczę zatem, że w najbliższym czasie uda nam się ową lukę zapełnić i będziemy mieli liczne okazje do wspólnych, serdecznych spotkań, pogłębienia znajomości, wymiany doświadczeń lub przynajmniej (wszak wszyscy mamy liczne obowiązki!) utrzymywania kontaktu korespondencyjnego.

W składzie nowego zarządu, moje dotychczasowe miejsce wiceprezesa objął kol. Szymon Jarosiński – historyk, pracownik Muzeum Krakowa i mój serdeczny, wieloletni kolega, jeszcze od czasów studenckich. Skarbnikiem pozostał niezastąpiony na tym stanowisku Pan Rafał Róg – kustosz w Muzeum Narodowym w Krakowie, a także skarbnik w Zarządzie Głównym Stowarzyszenia, mający w prowadzeniu spraw finansowych ogromne doświadczenie. Podobnie zmiana nie nastąpiła na stanowisku sekretarza, którym pozostał kol. Piotr Wilkosz, również kustosz MNK. Piątym członkiem zarządu został kol. Michał Dziewulski – nie opuścił go zatem zupełnie.

Bynajmniej nie z buńczucznej pychy, lecz w celach czysto informacyjnych wypada napisać mi kilka słów o sobie. Ukończyłem historię sztuki na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II, gdzie następnie pisałem i obroniłem rozprawę doktorską z historii, a obecnie także wykładam. Od 2012 roku związałem się też zawodowo z Muzeum Narodowym w Krakowie,

w roku 2018 rozpoczynając pracę w Muzeum Książąt Czartoryskich. Pierwsze kroki jako muzealnik stawiałem pod opieką emerytowanego obecnie kustosa Zbrojowni Czartoryskich Pana Tomasza Kusiona, który jak przynajmniej część z Państwa wie, dzięki swej wiedzy, swadzie, kwiecistości języka i autentycznej pasji, potrafił zainteresować dawnymi militariami nawet najbardziej opornych. W moim przypadku bynajmniej żadnego oporu nie było, gdyż militaria – zwłaszcza średniowieczne i nowożytne pasjonowały mnie od zawsze. Opiekując się kolekcją militariów książęcego muzeum Czartoryskich miałem przyjemność w 2019 roku współtworzyć nową ekspozycję stałą w pałacu, a w ubiegłym roku – w Klasztorku, gdzie niemal nieprzerwanie od 1876 roku mieści się niewielka, lecz bezcenna Zbrojownia. Moje zainteresowania naukowe skupiają się zwłaszcza wokół dziejów kolekcjonerstwa i historii badań nad dawnymi militariami. Ostatnio intryguje mnie także temat znaczenia i funkcji militariów w ikonografii oraz źródłach pisanych. W swoim dorobku mam kilkanaście publikacji naukowych i kilka o charakterze popularyzatorskim. Poza naszym Stowarzyszeniem, aczkolwiek nieco mniej aktywnie, swe zainteresowania rozwijam także w oparciu o członkostwo w komitetach: krajowym ICOM i międzynarodowym ICOMAM – skupiającym muzealników muzeów wojskowych i zajmujących się militariami oraz w Stowarzyszeniu Historyków Sztuki (o. krakowski).

Szanowni Państwo, dźwigamy na swoich barkach piękną, kilkudziesięcioletnią tradycję. To przecież w Krakowie Stowarzyszenie zostało powołane w roku 1957 i stało się záłożnikiem dla powstania wszystkich kolejnych oddziałów. Jego założycielami i członkami byli tak ważni i zasłużeni dla rozwoju badań bronioznawczych Zbigniew Bocheński, Jan Benda, Irena Grabowska czy Zdzisław Żygulski. W kolejnych dekadach wielkich nazwisk przybywało. Są one z resztą obecne w naszych szeregach także i dzisiaj. Wydaje się, że już okryte nobliwą patyną dzieje naszego Stowarzyszenia nakładają na nas obowiązek pielęgnowania pasji do dawnej broni i barwy oraz propagowania wiedzy na ich temat poprzez wykłady, pokazy, dydaktykę i wszelakiego rodzaju publikacje. Do tego chcę Państwa zachęcić, a záłożnikiem niech będzie ów biuletyn, który, jak wiem, nie jest pierwszą próbą powołania do życia tego rodzaju publikacji, a informatory dla członków Stowarzyszenia cieszą się powodzeniem w innych oddziałach. Żywię nadzieję, że wraz z kolejnymi numerami treść naszego biuletynu będzie coraz bogatsza. Jest to nasze wspólne forum, stąd apeluję do Państwa o nadsyłanie rozmaitych treści związanych z Waszymi zainteresowaniami. Mile widziane będą wszelkiego rodzaju artykuły, komunikaty, recenzje, powiadomienia o nowych publikacjach, wystawach, wykładach i pokazach. Odnośnie istoty propagowania wiedzy, pozwolę sobie przytoczyć słowa prof. Józefa Łepkowskiego napisane przezeń w 1855 roku: „[...] pierwszym obowiązkiem

zbierającego, jest niby wojskową areną meldować się nauce jako porucznikowi, spowiadając się publicznie co i skąd zebrać się udało” – niech te słowa staną się dla nas dewizą. Docelowo chciałbym, aby nasz informator ukazywał się w formie elektronicznej co kwartał – kolejne miesiące zamiary te zweryfikują. Jeśli nie macie Państwo chęci lub czasu na dłuższe pisanie, to będę niezmiernie wdzięczny choćby za krótki mail z wiadomością o różnych wydarzeniach lub wydawnictwach – nie jestem bowiem w stanie samodzielnie do wszystkiego dotrzeć.

Zdaję sobie sprawę z tego, że liczne obowiązki, które wszyscy mamy, przyćmiewają górnolotne plany, dlatego zapewne nie wszystko z tematów poruszonych podczas ostatniego zebrania zostanie w pełni zrealizowane. Niemniej, podaję Państwu kilka pomysłów aktywności na kolejne lata. Po pierwsze, wznowiony został, zainicjowany przed laty przez kol. Michała Dziewulskiego, cykl „Akademia Bronioznawcy”. Planowo wykłady mają się odbywać co miesiąc w ostatnie czwartki, o godzinie 18:00 (od reguły mogą być wyjątki wynikające ze świąt lub czynników losowych). Zmieniła się lokalizacja – teraz spotykamy się na dziedzińcu Muzeum Książąt Czartoryskich, co wynika z faktu, że to tam zlokalizowane są dwie ekspozycje stałe z zabytkami o charakterze militarnym (Zbrojownia w Klasztoru oraz *Broń i Barwa* w Arsenale). Wykład inaugurujący cykl pt. *Zbrojownia Czartoryskich na nowo opowiedziana* cieszył się dużym zainteresowaniem, co przełożyło się na wysoką frekwencję. Jest to dobra prognoza na przyszłość. Już teraz zapraszam Państwa na kolejny wykład Pana Michała Chli-pały poświęcony armii rosyjskiej w czasie powstania styczniowego (szczegóły zob. s. 37). Program pierwszej edycji za okres marzec–czerwiec mamy już zamknięty, zachęcam jednak do składania propozycji prelekcji na kolejną edycję, którą rozpoczniemy od września lub października. Miło mi poinformować, że podczas walnego zebrania chęć wygłoszenia referatów u nas zgłosili Koledzy z innych oddziałów.

Na zebraniu wyborczym Pan Paweł Maciukiewicz zaproponował, aby jak dawniej organizować dodatkowo zebrania zamknięte, w trakcie których odbywałyby się pokazy wybranych obiektów muzealnych lub kolekcji prywatnych. W moim przekonaniu jest to pomysł bardzo dobry. Uprzejmie proszę o Państwa opinie i wyrażenie ewentualnej chęci uczestnictwa w takich spotkaniach. Moglibyśmy je przykładowo organizować przed wykładami z cyklu „Akademia Bronioznawcy”.

Już w 2019 roku złożyłem kol. Michałowi Dziewulskiemu wstępny projekt organizacji konferencji bronioznawczej, której tematem wiodącym byłaby broń jako dzieło sztuki oraz broń w dziełach sztuki. Krótko rzecz ujmując – korespondencja i znaczenie militariów w dziełach sztuki i *vice versa*. Byłaby to konferencja ogólnopolska lub międzynarodowa, adresowana do historyków, historyków sztuki, archeologów, muzealników i kolekcjonerów,

z pierwszeństwem uczestnictwa dla członków SMDBiB. Projekt konferencji z wielu przyczyn nigdy nie wyszedł poza fazę wstępnego konceptu. Być może w najbliższych latach zaistnieją okoliczności, aby wreszcie przekuć słowa w czyny. Czas pokaże.

Raz jeszcze składam Państwu podziękowania za zaufanie i uprzejmie proszę o wyrozumiałość w pierwszych miesiącach naszego funkcjonowania. Wszelkie sprawy można kierować niezmiennie na dotychczasowe skrzynki mailowe i numery telefoniczne. Podaję również bezpośredni adres mailowy do mnie: **mchramiec@mnk.pl**. Korzystając z okazji, proszę także przyjąć najlepsze życzenia z okazji Świąt Wielkiej Nocy!

Z najlepszymi pozdrowieniami,
(-) Mateusz Chramiec

PROTOKÓŁ Z PRZEBIEGU WALNEGO ZEBRANIA STOWARZYSZENIA 24 III 2024

Dokument udostępniony dzięki uprzejmości kol. Michała Dziewulskiego – sekretarza Zarządu Głównego Stowarzyszenia.

PROTOKÓŁ WALNEGO ZEBRANIA SMDBiB

W KRAKOWIE W DN. 24.03.2024 R.

Walne zebranie w roku 2024 zostało wyjątkowo zorganizowane w Hotelu Polonia, ze względów logistycznych.

Zebranie otworzył prezes Stowarzyszenia prof. Marek Dutkiewicz wspomnieniem o zmarłych członkach Stowarzyszenia. Dłuższe wspomnienie i osobistą refleksję poświęcił osobie byłego prezesa, prof. Aleksandra Gutercha. Do wspomnień dołączył Piotr Błaszczak przywołując postać Zdzisława Sylwestra Czyżewskiego z oddziału w Lublinie.

*Otwarcie Walnego Zebrania przez prezesa
P. prof. Marka Dutkiewicza*

W dalszej części prof. Dutkiewicz poinformował o decyzji Zarządu Głównego o wyróżnieniu Złotą Odznaką panów: Tadeusza Bilnika z Oddz. Górnośląskiego oraz Romana Matuszewskiego z Oddz. Stołecznego.

Przystąpiono do wyboru prezydium zebrania. Kandydatury Łukasza Sadowskiego na przewodniczącego i Michał Dziewulskiego na sekretarza zaakceptowano jednogłośnie. Przystąpiono do odczytywania protokołów zgodnie z porządkiem obrad: Zarządu Głównego, Oddziałów krakowskiego, stołecznego, łódzkiego, poznańskiego, lubelskiego, dolnośląskiego, górnośląskiego i Polskiej Sekcji Miecza Japońskiego. W związku z brakiem delegatów z Sekcji sprawozdanie przesłane pocztą odczytał Michał Dziewulski.

W sprawozdaniu skarbnika p. Rafał Róg zwrócił uwagę na kilka kwestii:

- Oddziały otrzymają wykazy wpłat od członków poczynione bezpośrednio do Zarządu za lata 2010–2024;
- na przestrzeni ostatnich 14 lat stan zasobów finansowych Stowarzyszenia ustabilizował się i powiększył z kwoty ok. 10 tys. zł. w roku 2010 do kwoty ok. 47 tys. zł w roku bieżącym;
- kasa podręczna uległa w dużej części wyczerpaniu, co jest skutkiem jeszcze okresu pandemii, gdy nastąpiła blokada środków ze względu na nieaktualne wzory podpisów w banku przy braku możliwości ich uzupełnienia;
- w roku 2023 odnotowano niższe wpływy;
- skarbnik zaapelował by sprawozdania finansowe wysyłać z początkiem roku, niezależnie bowiem od terminu Walnego Zebrania Stowarzyszenie musi co roku składać sprawozdanie do Urzędu Skarbowego przed 31 marca.

Odczytano następnie sprawozdania Komisji Rewizyjnej i Sądu Koleżeńskiego.

Dyskusja nad sprawozdaniami

Pojawiła się idea by Zarząd Główny wystosował podziękowanie dla pani Danuty Piszczek, prowadzącej rozliczenia finansowe organizacji od kilkunastu lat. Michał Dziewulski zasugerował, by wstrzymać się z gestem, który może zostać opacznie odebrany. Momentem podziękowań za współpracę powinno być jej zwieńczenie lub jubileusz.

Piotr Błaszczak odniósł się do sprawy planowanej w poprzednich latach konferencji poświęconej KOP. Ta, ze względu na zmiany we współpracujących muzeach nie doszła do skutku.

Tadeusz Jeziorowski zwrócił się z prośbą do Zarządu Głównego o wystosowanie listu gratulacyjnego do p. Bohdana Królikowskiego, członka honorowego, z okazji jego 90. urodzin.

Łukasz Koniarek z Oddz. Dolnośląskiego zaapelował o dalszą wymianę prelegentów pomiędzy oddziałami.

Prezes podziękował oddziałom za aktywność. Tę ocenił jako efektywną. Podziękowania skierował również na ręce skarbnika za niezwykle pozytywne efekty pracy w ostatnich latach, dzięki czemu Stowarzyszenie dysponuje zabezpieczeniem finansowym, umożliwiającym równocześnie podjęcie inicjatyw organizacyjnych. Dlatego też, jeśli oddziały mają pomysły (np. dot. organizacji konferencji), proszono są o ich zgłaszanie. Odniósł się również do

Przemówienie P. Romana Matuszewskiego z oddziału stołecznego, wyróżnionego podczas zebrania Złotą Odznaką SMDBiB

tematyki czysto historycznej w prelekcjach oddziałowych, jako elementu uzupełniającego statutowy zakres działań organizacji i element uzupełniający nie zawsze skuteczną edukację historyczną w szkołach. Tadeusz Jeziorowski zwrócił uwagę, że Stowarzyszenie powinno unikać tematów wykraczających poza „broń

i barwę”. Nie jesteśmy Stowarzyszeniem o profilu edukacyjnym, aby wyręczać w tej kwestii szkoły, ale jako znawcy tej specjalistycznej materii powinniśmy ten temat właśnie wykorzystać do zainteresowania nią innych w tym młodych osób.

Prezes przedstawił plan pracy prosząc o zgłaszanie propozycji organizacji wydarzeń naukowych ze strony oddziałów. Stowarzyszenie angażuje się również w powstanie słownika poświęconego historykom wojskowości. Na wniosek prezesa Stowarzyszenie Historyków Wojskowości zaakceptowało ideę umieszczenia w słowniku również nazwisk bronioznawców. W pierwszej kolejności mają zostać przygotowane biografie Bronisława Gembarzewskiego (M. Dutkiewicz), Zbigniewa Bocheńskiego i Zdzisława Żygulskiego (M. Dziwulski), Lesława Kukawskiego, Zbigniewa Fuińskiego (trwa ustalanie autorów). W przyszłości warto będzie dopisać i inne nazwiska, m.in. Henryka Wieleckiego.

Wolne wnioski

Pan Roman Matuszewski zwrócił się z informacją o aktualnej sytuacji Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie:

- nastąpiło przeniesienie wystawy do nowego budynku na cytadeli warszawskiej. Niestety, w wyniku politycznych decyzji, jeden z budynków przeznaczonych pierwotnie na magazyny został oddany do dyspozycji Muzeum Historii Polski, co utrudnia wy-

prowadzkę z wynajmowanych od Muzeum Narodowego w Warszawie dotychczasowych pomieszczeń przy alejach Jerozolimskich;

- obecna wystawa inauguracyjna „1000 lat chwały oręża polskiego” inaczej rozkłada akcenty, niż poprzednia stała ekspozycja. Historia stała się tym razem tłem dla poszczególnych obiektów, pełniących rolę pierwszoplanowe;
- czasopismo „Muzealnictwo Wojskowe” jest obecnie punktowane i ukazuje się regularnie;
- spotkania Stowarzyszenia odbywają się już w nowej lokalizacji Muzeum. Nowy budynek wyposażony jest również w dwie duże sale konferencyjne, z których Stowarzyszenie mogłoby skorzystać.

Część naukowa

W części naukowej zebrani przeszli do Muzeum Książąt Czartoryskich, gdzie zwiedzono dwie nowe wystawy: „Broń i Barwa” w Arsenale oraz Zbrojownię w Klasztorze w towarzystwie kuratorów: Michała Dziewulskiego i Mateusza Chramca.

Protokołował: Michał Dziewulski

REKOMENDACJE I OGŁOSZENIA

PUBLIKACJE

Selektywny wybór publikacji z zakresu bronioznawstwa i dziedzin pokrewnych, które ukazały się w 2023 roku (z jednym wyjątkiem). Przyjęto układ alfabetyczny względem nazwisk autorów lub tytułów – w przypadku publikacji zbiorowych. Opisy pochodzą w większości ze stron wydawców, do których podano także linki.

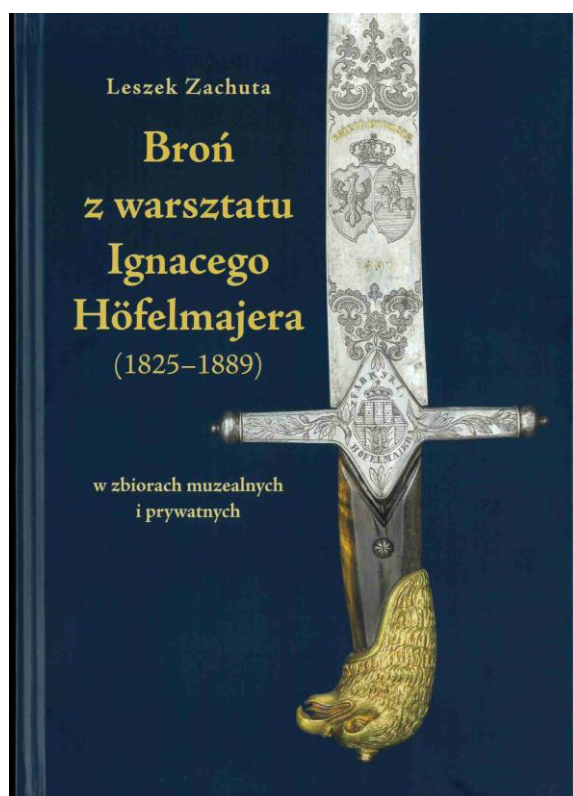
Leszek Zachuta, *Broń z warsztatu Ignacego Höfelmajera (1825–1889) w zbiorach muzealnych i prywatnych*, Kraków 2022, ss. 224.

Wydawnictwo Muzeum Narodowego w Krakowie

ISBN: 978-83-7581-377-7

Opis: <https://www.bronibarwa.org.pl/rekomendacja-bron-z-warsztatu-ignacego-hofelmajera/>; link do sklepu: <https://eksiegarnia.mnk.pl/glowna-kategoria/270-bron-z-warsztatu-ignacego-hofelmajera-1825-1889.html>

Cena: 89 zł

Jest to publikacja z pewnością wszystkim już doskonale znana. Choć wydana jeszcze w 2022 roku, pojawiła się w niniejszym zestawieniu, gdyż książka śp. Pana Leszka Zachuty jest zarazem pierwszym tomem serii monografii wydawanych w ramach „Studiów do Dziejów Dawnego Uzbrojenia i Ubioru Wojskowego”.

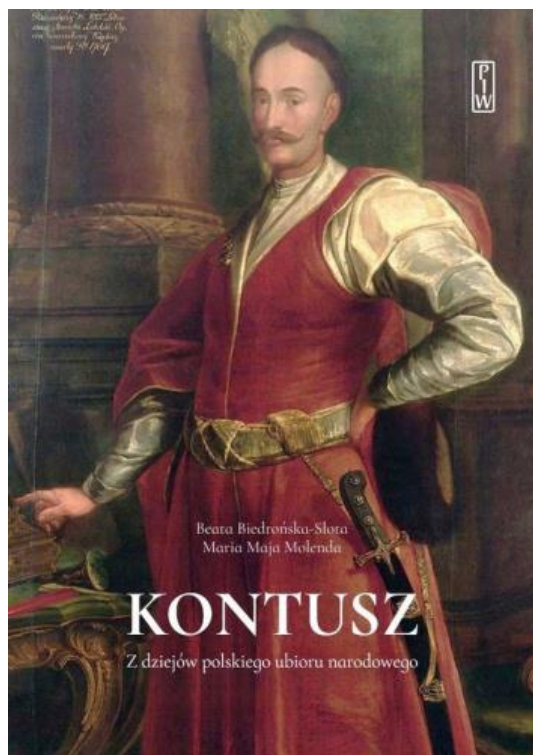
Beata Biedrońska-Słota, Maria Molenda, *Kontusz. Z dziejów polskiego ubioru narodowego*, Warszawa 2023, ss. 320.

Państwowy Instytut Wydawniczy

ISBN: 978-83-8196-656-6

Poniższy opis pochodzi ze strony wydawnictwa: <https://ksiegarnia.pwn.pl/Kontusz.-Z-dziejow-polskiego-ubioru-narodowego,1027000476,p.html>

Cena: 69 zł (dostępne także jako e-book)

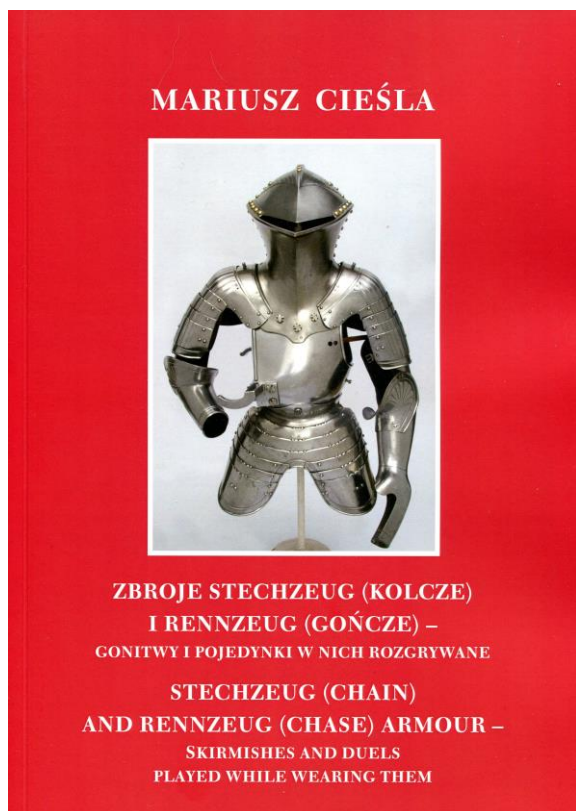
„Kontusz to inaczej polski strój narodowy, odzienie specyficzne, po którym przez wieki rozpoznawano przedstawicieli Rzeczypospolitej. I nie zmieniły tego ni rozbiory ni ciemne lata PRL. Ten element dorobku rodzimej kultury ma swoją barwną i ciekawą historię powstawania, ewolucji, wreszcie symbolikę. Książka jest pierwszą, bardzo udaną próbą syntetycznego opisanie tego symbolu kultury polskiej, a opisowi towarzyszy wspaniały zestaw ilustracji dobranych ze znanostwem i smakiem. A rzecz cała wyszła spod piór uznanych specjalistek od dziejów ubioru, pionierek badań nad specyfiką polskiego stroju narodowego”.

Opis z okładki:

„Ubioru kontuszkowe były wyrazem gustu polskiej szlachty, kształtowanego na pograniczu Wschodu i Zachodu, zabarwionego indywidualnym charakterem i światopoglądem. Pisali cudzoziemcy: *Jest w tym ubiorze coś marsowego, surowego i charakterystycznego, a jednak niebudzącego sprzeciwu. Stanowi on bowiem jakiś wyłom w nudnej i mdłej jednolitości, charakteryzującej wygląd zewnętrzny mieszkańców Europy*”. Kompleksowo ukazana historia, funkcja i kontekst kulturowy ubioru narodowego oraz jego znaczenie jako wyraz odrębnego smaku jest dowodem szczególnego charakteru polskiej kultury i sztuki. I o tym jest ta wyjątkowa książka, której atutem jest również piękna plastyczna oprawa”.

Mariusz Cieśla, *Zbroje stechzeug (kolcze) i rennzeug (gończe) – gonitwy i pojedynki w nich rozgrywane*, Wrocław 2023, ss. 176.

Opis: <https://www.bronibarwa.org.pl/z-krypty-bibliotecznej-krzysztof-czarnecki-o-zbroje-stechzeug-kolcze-i-rennzeug-goncze-gonitwy-i-pojedynki-w-nich-rozgrywane/>

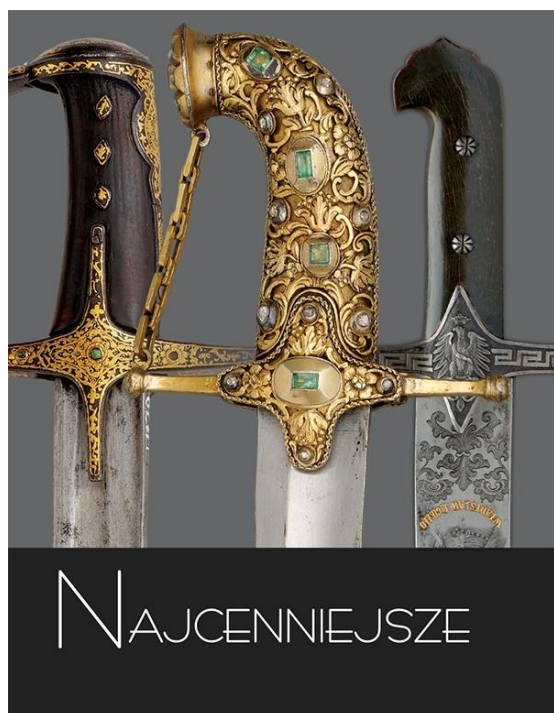
Piotr Dąbrowski, *Najcenniejsze Muzeum Wojska Polskiego. Tom IV. Szable polskie i europejskie XVI–XX wiek*, Warszawa 2023, ss. 320.

Wydawnictwo Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie

ISBN: 978-83-969030-1-3

Opis i link do sklepu: <https://sklep.muzeumwp.pl/Najcenniejsze-tom-4-Szable-Polskie-i-Europejskie-p134>

Cena: 79 zł

„Kolekcja broni siecznej Muzeum Wojska Polskiego należy do jednych z największych w kraju – liczy około 6000 zabytków! Ze względu na bogactwo materiału oraz ograniczoną objętość prezentowanej Państwu publikacji, autor zdecydował się na zawężenie obszaru tematycznego tylko do szabel. Już sama ich ilość – ok. 1350 zabytków, znajdujących się w naszym Muzeum – może robić wrażenie na muzealnikach, kolekcjonerach, jak i wielu innych Czytelnikach, dlatego dokonanie wyboru 100 „najcenniejszych” szabel było niezwykle trudnym zadaniem. W albumie zostały zaprezentowane szable polskie oraz kilka ciekawszych wzorów szabel europejskich, które według subiektywnego wyboru autora najlepiej oddają bogactwo kolekcji MWP. Wiele z nich należało do bohaterów narodowych, inne zwracają uwagę techniką wykonania lub wykorzystaniem szlachetnych materiałów. Podstawowymi

kryteriami doboru obiektów były: wartość historyczna, stan zachowania, rozwiązania konstrukcyjne oraz aktualna ich dostępność dla autora, dlatego w publikacji zabrakło kilku zabytków użyczonych do innych instytucji. Niektóre szable posiadają oryginalne temblaki i żabki, które we wcześniejszych albumach czy katalogach nie były prezentowane. Mamy nadzieję, że niniejsza publikacja przyciągnie uwagę osób interesujących się historią i militariami oraz przyczyni się do poznania największej i być może najcenniejszej kolekcji broni siecznej w naszym kraju”.

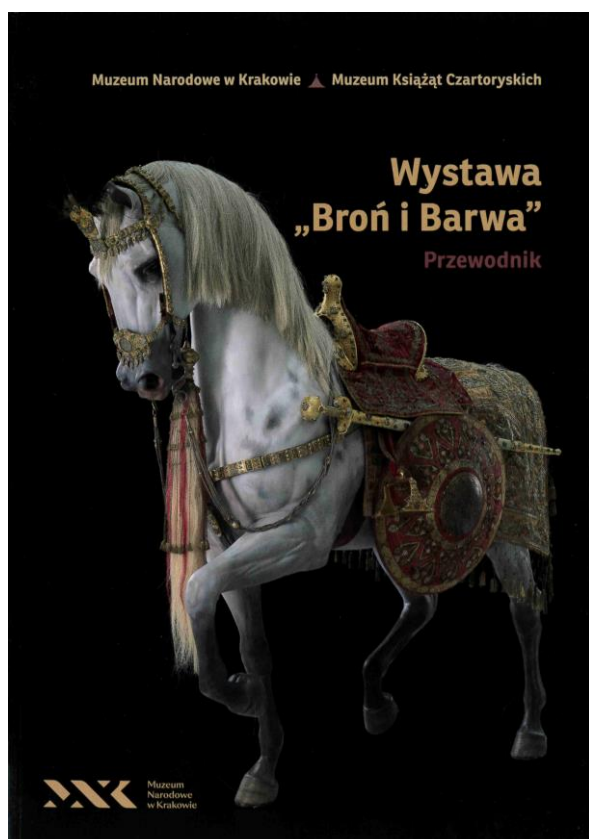
Michał Dziewulski, Wystawa „Broń i Barwa”. Przewodnik. Opowieści o historii, kulturze, rzemiośle i tradycji, Kraków 2023, ss. 286.

Wydawnictwo Muzeum Narodowego w Krakowie

ISBN: 978-83-7581-444-6

Opis i link do sklepu: <https://eksiegarnia.mnk.pl/glowna-kategoria/375-wystawa-bron-i-barwa.html>

Cena: 39 zł

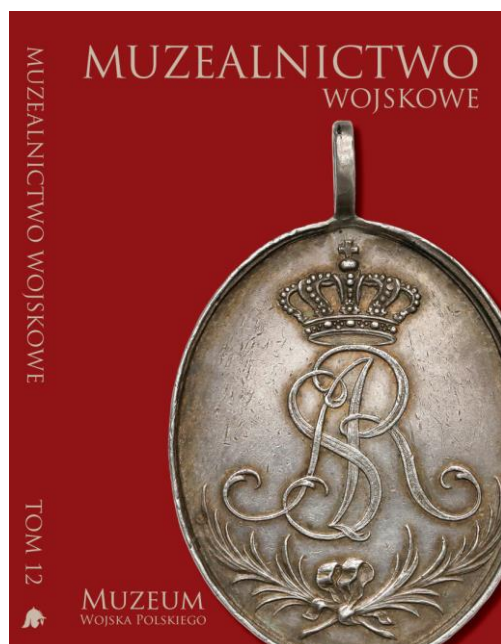
„Muzeum Narodowe w Krakowie to jedna z największych na ziemiach polskich skarbnic pamiątek historycznych, łączonych zarówno z istotnymi wydarzeniami z przeszłości, jak i z nazwiskami, które tę historię tworzyły. Znaczącą rolę w tej grupie zbiorów odgrywają dawne militaria. Nowa wystawa broni i barwy prezentuje najcenniejsze obiekty uzbrojenia polskiego, europejskiego i orientalnego od około roku 1000 do połowy wieku XIX, a także próbuje odpowiedzieć na niełatwe pytania o rolę tego typu historycznych zbiorów w muzeum sztuki. Wśród wielu dzieł zgromadzonych na wystawie należy wyróżnić pamiątki związane z hetmanem Stanisławem Jabłonowskim, Tadeuszem Kościuszką, Józefem Poniatowskim oraz z rodzinami Radziwiłłów, Lubomirskich czy Potockich. Wystawie towarzyszy praktyczny przewodnik, podzielony na pięć ścieżek narracyjnych i umożliwiający podanie w przystępnych i niezbyt długich wykładach wielu ciekawostek i ogólnej wiedzy o prezentowanych eksponatach,

a także o technikach artystycznych, przy pomocy których zostały one wykonane. Do każdej ścieżki dołączono mapę ułatwiającą poruszanie się w przestrzeni wystawy, a podany orientacyjny czas zwiedzania pozwala na zaplanowanie kilku wizyt w Arsenale. Niezwykle interesujące są ilustracje, ukazujące bardzo często ciekawe detale omawianych przedmiotów i odkrywające przed czytelnikami kunszt dawnych rzemieślników”.

Muzealnictwo Wojskowe, tom 12 (2023), ss. 312.**Wydawnictwo Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie****ISSN: 0541-475X****ISBN: 978-83-958844-8-1**Opis i link do sklepu: <https://sklep.muzeumwp.pl/Muzealnictwo-Wojskowe-tom-12-p130>

Cena: 30 zł

„Szanowni Państwo, Drodzy Czytelnicy! Do Państwa rąk trafił kolejny – XII – tom Muzealnictwa Wojskowego. Jego wydanie planowaliśmy na jesień 2022 roku, jednak powody organizacyjno-edytorskie oraz uwarunkowania związane z terminową realizacją druku skłoniły nas do przesunięcia tego momentu na wiosnę 2023 roku. Pragniemy, aby coroczny, wiosenny termin ukazywania się kolejnych tomów Muzealnictwa Wojskowego stał się tradycją. W tym roku – 103 roku istnienia Muzeum Wojska Polskiego (MWP) – termin ten nałożył się na wydarzenia dla nas doniosłe. Z końcem stycznia Muzeum zakończyło swoją 90-letnią misję wystawienniczą w gmachu przy Al. Jerozolimskich 3 – zamknęło podwoje ekspozycji muzealnej i rozpoczęło proces jej przenoszenia do pawilonu południowego nowej siedziby MWP w Cytadeli Warszawskiej, by w sierpniu udostępnić w nim publiczności wystawę inauguracyjną pt. 1000 lat chwały oręża polskiego. Zawartość niniejszego tomu jest pewnym podsumowaniem ostatnich dwóch lat aktywności MWP. Z okazji przypadającej w 2022 roku 230. rocznicy ustanowienia Orderu Wojskowego Virtuti Militari znajdziecie Państwo w nim opis wystawy Zwycięstwo pod Zieleńcami 18 czerwca 1792 roku, uwieńczone ustanowieniem orderu Virtuti Militari oraz tekst omawiający pozyskany w 2020 roku, pierwszy w zbiorach MWP, oryginalny srebrny medal tego odznaczenia wybitny w 1792 roku. Ich uzupełnieniem niejako jest artykuł o sztucerze kozienickim i formacjach strzelców w armiach XVIII-wiecznej Europy, nawiązujący tematycznie do tamtych wydarzeń. W oficjalnie zakończone z upływem 2022 roku 5-letnie obchody 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości wpisują się artykuły prezentujące Sztandary Armii Polskiej we Włoszech 1918–1919 oraz pozyskaną w 2020 roku do zbiorów MWP kolekcję po pułkowniku Henryku Brzezowskim, uczestniku kawaleryjskiej bitwy pod Komarowem w sierpniu 1920 roku. Cieszy, że w XII tomie znalazły się artykuły młodych pracowników Muzeum: z oddziału głównego MWP tekst o «Cieszynkach» – myśliwskich strzelbach-ptasznikach oraz ciekawe opracowanie 1. Pułk Ułanów Krechowickich w zbiorach archiwum Muzeum Wojska Polskiego autorstwa pracownika Muzeum Katyńskiego (MK) – Oddziału Martyrologicznego MWP. Stanowi to dobrą prognozę wobec faktu, że tak niewielu obiecujących młodych muzealników wojskowości przybywa. Na drugim niejako krańcu skali wiekowej autorów plasuje się tekst o historii szabli marszałka Józefa Piłsudskiego autorstwa wciąż aktywnego emerytowanego kustosa MWP. Ciekawe, metodologiczne przesłanie mają artykuły o relacjach jako źródłach historycznych (MK) oraz analiza gwaszu Bitwa pod Grochowem 25 lutego 1831 roku (MWP). Opis rosyjskiego karabinu skałkowego wz. 1808 (MWP) prezentuje bardzo rzadki zabytek potwierdzający tezę o utracie i ubó-

stwie materialnych świadectw z wydarzeń naszej historii. Artykuł Operacja «Sturmgeschütz IV» – wydobywanie, remont i renowacja podkreśla obecność w muzealnej rodzinie najmłodszego oddziału MWP – Muzeum Broni Pancernej w Poznaniu. Omówienie wydawnictwa Arms and Armor from Iran (MWP posiada liczne zabytki perskie) autorstwa emerytowanego kustosa Muzeum Zamkowego w Malborku zamyka niniejszy tom Muzealnictwa Wojskowego. Następny – trzynasty – mamy nadzieję wydać w 2024 roku już z nowej siedziby Muzeum w Cytadeli Warszawskiej, a zawartość poszerzyć o materiały z nowego oddziału MWP – Muzeum Bitwy Warszawskiej 1920 Roku. Paweł Żurowski, Dyrektor Muzeum Wojska Polskiego”.

Warto dodać, że wszystkie poprzednie numery „Muzealnictwa Wojskowego” zostały zdigitalizowane i są dostępne w bibliotece cyfrowej **Polona**.

Muzeum Książąt Czarotoryskich. Klasztor, red. Katarzyna Płonka-Balus, Kraków 2023, ss. 160.

Wydawnictwo Muzeum Narodowego w Krakowie

ISBN: 978-83-7581-431-6

Opis i link do sklepu: <https://eksiegarnia.mnk.pl/wydawnictwa-towarzyszace-wystawom/362-muzeum-ksiazat-czarotoryskich-klasztorek.html>

Cena: 49 zł

„Muzeum Książąt Czarotoryskich to nie tylko *Dama z gronostajem* Leonarda da Vinci. Przypomina o tym najnowsza ekspozycja stała w Muzeum Narodowym w Krakowie. W odnowionych salach Klasztor, od 1876 roku mieszczącego kolekcję Izabeli Czarotoryskiej wzbogacaną przez jej potomków, można podziwiać niesamowity zbiór narodowych i historycznych pamiątek, przeniesionych tu z rezydencji w Puławach i Paryżu, ale wyeksponowanych w nowy sposób, usystematyzowanych i podzielonych na wątki tematyczne. Wśród zgromadzonych w Klasztorze przedmiotów (dzieł malarstwa, rzeźby, rzemiosła artystycznego, uzbrojenia) znajdziemy te należące według tradycji do znanych postaci – Szekspira, Woltera, Rousseau, Napoleona i wielu innych. Poznanie zamkniętej w Klasztorze bogatej i różnorodnej kolekcji ułatwia katalog, który nie tylko przy-

bliża jej historię czy jest bogato ilustrowanym wykazem należących do niej dzieł, ale też – na podstawie szeroko zakrojonych badań proveniencyjnych – wyjaśnia rzeczywiste dzieje muzealiów, weryfikuje muzealne legendy, a ponadto porusza kwestię kopii i falsyfikatów, zazwyczaj wstydliwie ukrywanych w muzealnych magazynach”.

Publikacja zawiera rozdziały opisujące Zbrojownię Muzeum Książąt Czarotoryskich oraz część poświęconą pamiątkom powstań narodowych z wykazem i reprodukcjami ekspozycyjnych tam militariów. Dla nowej wystawy wydano także krótki przewodnik.

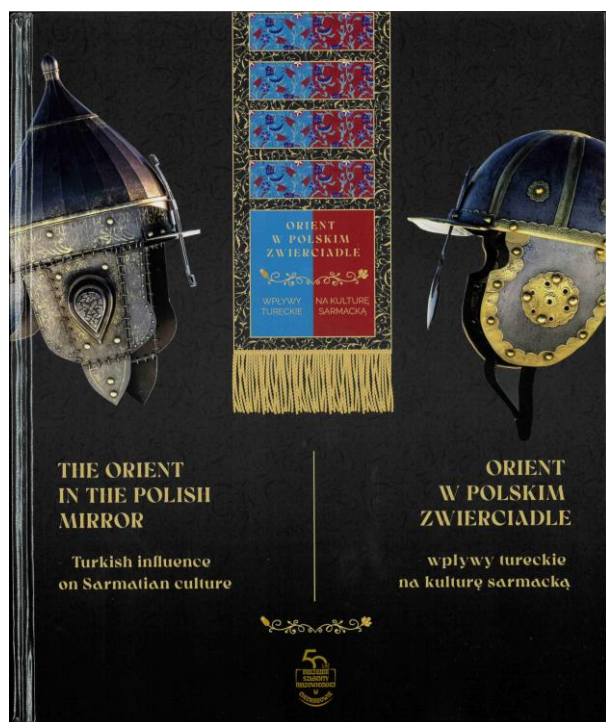
The Orient in the Polish Mirror. Orient w polskim zwierciadle. Wpływy tureckie na kulturę sarmacką, red. Nina Matczak, Ciechanów 2023, ss. 120.

Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Ciechanowie

ISBN: 978-83-61936-30-5

Opis wystawy: <https://muzeumciechanow.pl/orient-w-polskim-zwierciadle-wplywy-tureckie-na-kulture-sarmacka-zapraszamy-na-zwiedzanie-wystawy/>

Cena: 70 zł

„Dwujęzyczna publikacja jest katalogiem wystawy zorganizowanej przez Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Ciechanowie w 2023 roku pod tym samym tytułem. Czytelnicy mogą zapoznać się z zarysem historycznym stosunków polsko-tureckich, przeczytać sztuce tureckiej w polskich zbiorach i recepcji tureckiej sztuki wojennej na formację husarii w I połowie XVI wieku. Katalog prezentuje zdjęcia i zagadnienia dotyczące znajdujących się na wystawie eksponatów, których zgromadzono ponad 200”.

Dwujęzyczna książka, poza częścią katalogową, zawiera także dwa eseje: pierwszy pióra dr Beaty Biedrońskiej-Słoty – *Sztuka turecka w polskich zbiorach* (s. 13–21)

oraz dra Tomasza Mleczka z Zamku Królewskiego w Warszawie pt. *Recepcja tureckiej sztuki wojennej do formacji husarskich w I połowie XVI wieku* (s. 23–29).

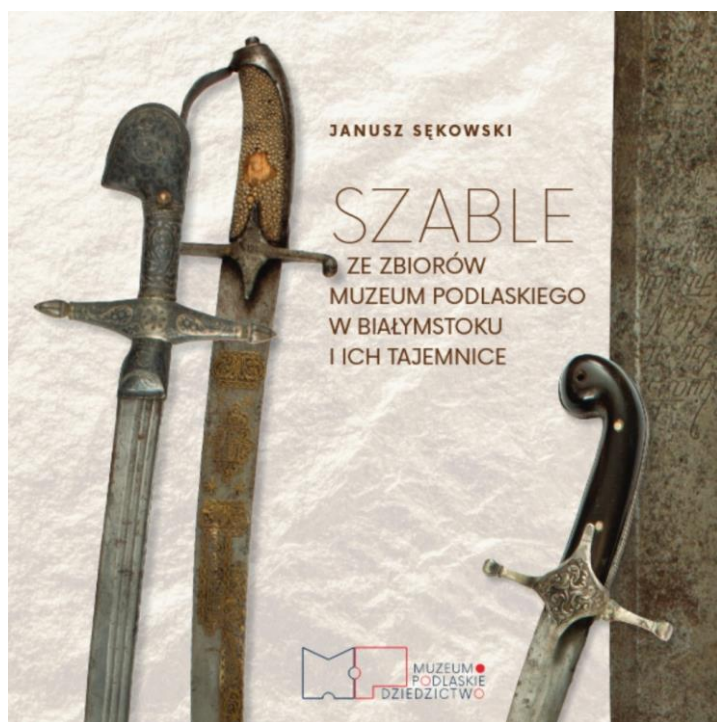
Janusz Sękowski, *Szable ze zbiorów Muzeum Podlaskiego w Białymstoku i ich tajemnice*, Białystok 2023, ss. 60.

ISBN: 978-83-96677-3-6

Muzeum Podlaskie w Białymstoku

Link do strony Muzeum: <http://muzeum.bialystok.pl/wydawnictwa/historia/>

Cena: 22 zł

„«Szable ze zbiorów Muzeum Podlaskiego w Białymstoku i ich tajemnice» autorstwa dr Janusza Sękowskiego to pierwsza publikacja w naszej nowej serii wydawniczej. W książce autor dogłębnie i fachowo opisuje cztery wyjątkowe egzemplarze szabel. Pierwsza, o XVIII-wiecznej rosyjskiej proveniencji jeszcze z czasów konfederacji barskiej, jest zapewne jedyną tego typu w polskich zbiorach. Kolejna dobrze opatrzona sygnaturami i zdobieniami, pozwala dosyć dokładnie opisać fragment historii, wcale nie takiej rosyjskiej, w rodowodzie szaszki kaukaskiej z głównią, wcale nie w Rosji wykutą. Trzecia jest jedyną w Polsce opatrzoną

XVIII-wieczną inskrypcją zagorzałego zwolennika konfederacji targowickiej, a nie zwolennika Konstytucji 3 Maja 1793 r. Czwarta jest z bronioznawczego punktu widzenia najmniej ciekawa, natomiast istotna w procesie śledzenia odradzania się polskości i naszych tradycji, niekiedy nawet w humorystycznym ujęciu”.

Dorota Zahel, *Katalog broni białej ze zbiorów Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej*, Przemysł 2023, ss. 232.

Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej w Przemyśle

ISBN: 978-83-66840-30-0

Opis i link do sklepu: <https://mnzp.pl/ksiegarnia/index.php/produkt/katalog-broni-bialej-ze-zbiorow-muzeum-narodowego-ziemi-przemyskiej/>

Cena: 95 zł

„Katalog obejmuje część zbioru militariów przechowywanego w Dziale Historii Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej. Jest on pierwszym z zamierzonego cyklu publikacji mającego ukazać całość tego zbioru. Kolekcję broni białej przemyskiego muzeum cechuje pewna przypadkowość, co wynika z historycznych uwarunkowań w jakich powstała i była dalej kształtowana. Zasadnicze ramy chronologiczne obecnej pracy zamykają się w okresie od 2. poł. XVIII do 1. poł. XX wieku. Katalog podzielono na dwie główne części – broń europejską i wschodnią. Jako pierwszorzędne kryterium podziału części pierwszej zastosowano standardowy podział na broń sieczną i pozostałe typy broni białej (drzewcową i obuchową), części drugiej podział geograficzny. W dalszej kolejności wprowadzono podziały typologiczne, między innymi na: szable, szpady i pałasze, tasaki, kindzały

i sztylety, bagnety i noże okopowe, kordelasy i sztylety, w przypadku broni europejskiej szeregując zabytki w zależności od miejsca powstania. Poszczególne egzemplarze zaprezentowano w katalogu za pomocą dużych, barwnych fotografii (ukazujących omawiane eksponaty w całości, niektóre uzupełniono też o powiększenia wybranych ich elementów) oraz szerokie opisy zawierające liczne odniesienia bibliograficzne do egzemplarzy podobnych, a także szerszych opracowań branżowych”.

WYSTAWY

Wystawa stała w Klasztorku Muzeum Książąt Czartoryskich

Otwarcie: czerwiec 2023

Kurator: dr Katarzyna Płonka-Bałus z zespołem: dr Mateusz Chramiec, Anna Lebet-Minakowska, dr Justyna Łuczyńska-Bystrowska, Elżbieta Musialik, dr Adam Spodaryk

„W czerwcu 2023 roku odbyło się otwarcie wystawy stanowiącej ostatnią część Muzeum Książąt Czartoryskich. Ekspozycja Klasztorka odsłoni przed widzami to, co znalazło się poza współczesnym kanonem muzealnictwa, a co – w przeciwieństwie do innych tego rodzaju europejskich zbiorów – przetrwało do dziś, nadając kolekcji Czartoryskich charakter absolutnie unikatowy.

W rozrachunku z przeszłością i zbiorami swej babki Izabeli, książę Władysław wyeliminował z ekspozycji krakowskich niektóre z puławskich „pamiątek”. Wraz z kopiami, falsyfikatami i innymi okruchami przeszłości przetrwały one w głębi muzeum – jakby na dnie szuflady, ujawnione teraz zaprezentują publiczności niepowtarzalny urok i klimat nieistniejącego już miejsca, a dla uczonych staną się ważnym przedmiotem badań nad dziejami kolekcjonerstwa.

Wnętrza na I piętrze Klasztorka stanowią najstarszą przestrzeń ekspozycyjną Muzeum Czartoryskich w Krakowie, udostępnioną publiczności wkrótce po Arsenale, w którym znalazła miejsce Biblioteka, a wcześniej aniżeli Galeria malarstwa, otwarta na II piętrze Pałacu przy ul. św. Jana 19. Przestrzeń tę wykorzystano wówczas na prezentację rzemiosła artystycznego, zbiorów o charakterze historycznym oraz pamiątek puławskich. Do tego charakteru ekspozycji nawiązano ogólnie w 1993 roku, instalując w wyremontowanym Klasztorku stałą wystawę

*Fragm. ekspozycji w Klasztorku –
sala główna Zbrojowni Muzeum Książąt Czartoryskich*

poświęconą zbiorom Świątyni Sybilli, Domu Gotyckiego, galerię portretów rodzinnych oraz pokaz niezliczonych pamiątek z okresu paryskiego Czartoryskich. Obecny projekt również zakłada odwołanie się do pierwotnego zagospodarowania historycznych wnętrz, w niewielkim zakresie wykorzystując – na prawach cytatu – dawne rozwiązania ekspozycyjne (sale Zbrojowni, Masztarni i Szabelni), ale jednocześnie wprowadzając nieeksponowane dotąd dzieła i odmienne wątki.

Dzięki rewitalizacji pierwotnego, XIX-wiecznego etalażu ekspozycyjnego Klasztorek staje się swoistym rezerwatem

muzealnictwa. Ekspozycja obrazów oraz starannie dobranych, niekiedy dziwnych, nierzadko – urzekająco pięknych przedmiotów umożliwia ich odbiór zmysłowy i emocjonalny, zaś zabytkowe wnętrza i meble generują niepowtarzalny klimat. Wystawa łączy dwa wątki: pierwszy uzupełnia narrację historyczną (rozpoczętą w Pałacu) o okres napoleoński, czasy Powstania Listopadowego i Wielkiej Emigracji, kulminując w centralnie usytuowanym XIX-wiecznym „salonie” paryskim i krakowskim, z fortepianem księżnej, Marceliny z Radziwiłłów oraz jej zbiorem pamiątek po Chopinie. Drugi prezentuje atrakcyjne memorabilia ze zbiorów puławskich, będące swego rodzaju galerią osobistości trwale zapisanych w dziejach i kulturze Europy oraz świata; tu – obok innych cennych precjozów – znajdzie się m.in. krzesło Szekspira.

Niektóre eksponowane przedmioty, dla współczesnego widza milczące lub niekiedy wręcz śmieszne (jak np. suchar cesarza Napoleona I czy – zaginiona zresztą – trawka z miejsca, gdzie była Troja), domagają się nowej interpretacji. Tak rozumiana wystawa jest refleksją nad „mową rzeczy” w historii i współczesności muzealnictwa. Zgromadzone przedmioty „odsyłają widzów do osobistych wspomnień [...], do mitów, oczekiwań i zdarzeń, wspólnych dla jednego narodu i jednej epoki. [...] stanowią dokumenty [...] zdolne przywołać wspomnienia i szereg danych przydatnych do zrozumienia nie tylko historii kultury materialnej [...]. Zaczynają ukazywać zarówno ślady naturalnych i społecznych proce-

Fragment ekspozycji w Klasztorku – Masztarnia

sów, które je wytworzyły, jak również idee, uprzedzenia, skłonności i gusta całego społeczeństwa”. (R. Bodei, *O życiu rzeczy*, tłum. A. Bielak, Łódź 2018, s. 37). Stają się zwierciadłem, w którym odbija się nie tylko nasza kultura, ale i ogólnoludzka kondycja” – dr Katarzyna Płonka-Bałus.

Opis pochodzi ze strony MNK:

<https://mnk.pl/wystawy/klasztorek-muzeum-ksiazat-czartoryskich>

Na temat mieszczącej się w Klasztorku Zbrojowni zob. tekst Mateusza Chramca:

<https://www.bronibarwa.org.pl/wystawy-zbrojownia-muzeum-ksiazat-czartoryskich/>

Wystawie towarzyszy opisana powyżej publikacja pt. *Muzeum Ksiąg Czartoryskich. Klasztorek*, red. Katarzyna Płonka-Bałus, Kraków 2023; oraz przewodnik.

Wystawa stała „Broń i Barwa” z kolekcji Muzeum Narodowego w Krakowie w Arsenale Muzeum Książąt Czartoryskich

Otwarcie: październik 2023

Kurator: Michał Dziewulski

Muzeum Narodowe w Krakowie to jedna z największych na ziemiach polskich skarbnic pamiątek historycznych, łączonych zarówno z istotnymi wydarzeniami z przeszłości, jak i z nazwiskami, które tę historię tworzyły. Znaczącą rolę w tej grupie zbiorów odgrywają dawne militaria. O rozpoczęciu ich kolekcjonowania nie zdecydowało jednak kierownictwo powstałego w 1879 roku Muzeum, a społeczeństwo. Początkowo Muzeum miało być instytucją poświęconą wyłącznie sztuce.

Fragment wystawy z „orszakiem husarskim”

Tymczasem mieszkańcy dawnych ziem Rzeczypospolitej, poruszeni faktem powstania pod zaborami pierwszej polskiej narodowej instytucji muzealnej, zaczęli nadsyłać do Muzeum dary, w tym broń i umundurowanie sta-

nowujące pamiątki po ich przodkach. Ten społeczny zryw zaowocował zmianą profilu Muzeum i w efekcie stworzeniem jednego z największych i najoryginalniejszych w Polsce zbiorów dawnych militariów. Od października 2023 roku będzie można je ponownie oglądać w murach Arsenалу Muzeum Książąt Czartoryskich.

Nowa wystawa broni i barwy zaprezentuje wybór najcenniejszych obiektów uzbrojenia polskiego, europejskiego i orientального od około roku 1000 do połowy wieku XIX. Nie będzie to jednak tylko i wyłącznie chronologiczna podróż poprzez historię dawnego oręża. Wystawa spróbuje odpowiedzieć na niełatwe pytania o rolę tego typu historycznych zbiorów w muzeum sztuki oraz zakresu jej oddziaływania na społeczeństwo i kulturę na przestrzeni ostatnich kilku wieków. Dawne militaria bowiem to nie tylko narzędzie służące wojnie. Broń towarzyszyła człowiekowi od zawsze i oczywiście w pierwszej kolejności decydowała o jego bezpieczeń-

stwie i przetrwaniu, mogła tym samym wpływać na losy państw i jednostek. Z czasem jednak zaczęła zyskiwać również znaczenie symboliczne i religijne. Świadczyła o statusie społecznym właściciela, jego poglądach politycznych czy religijnych. Broń, uzbrojenie ochronne, a wreszcie umundurowanie były odbiciem mody lub wręcz

ją kształtowały. Uzbrojenie było wyznacznikiem postępu technicznego i technologicznego. Stało się także nieodłączną częścią symboliki i tożsamości narodowych w wielu krajach, a jej zdobnictwo nierzadko osiągało rangę wybitnych dzieł rzemiosła artystycznego. Broń wreszcie to żywy świadek historii, bezpośredni jej sprawca jako narzędzie w rękach jej uczestników, a przez to zawsze wywołuje skrajne emocje.

Umieszczenie wystawy w Arsenale Muzeum Książąt Czartoryskich przywróci częściowo jego historyczną funkcję. Ale miejsce ekspozycji wystawy dawnej broni i barwy przy Muzeum Czartoryskich również nie jest przypadkowe. Zbiory zarówno Muzeum Narodowego w Krakowie, jak i Muzeum Książąt Czartoryskich, kreowane były w duchu tej samej idei, dążącej do utrwalenia dziedzictwa dawnej Rzeczypospolitej w okresie zaborów. Już w latach 60. XX wieku dwaj wybitni kustosze obu kolekcji – prof. Zdzisław Żygulski jun. i prof. Zbigniew Bocheński – stworzyli plany połączenia obu zbiorów militariów na obu piętrach dawnego budynku Arsenału. Wówczas planów tych nie udało się zrealizować. Ale w roku 2023 krakowskie zbiory dawnej broni i barwy, ułożone w bezpośrednim swoim sąsiedztwie, staną się jednym z ważniejszych i największych ośrodków muzealnych poświęconych tematyce dawnych militariów w Polsce.

Opis pochodzi ze strony MNK:

<https://mnk.pl/wystawy/bron-i-barwa-w-polsce>

O wystawie zob. artykuł Michała Dziewulskiego na stronie SMDBiB:

<https://www.bronibarwa.org.pl/nowa-wystawa-bron-i-barwa-w-krakowie/>

Wystawie towarzyszy opisana powyżej obszerna publikacja pt. *Wystawa „Broń i Barwa”*.

Przewodnik. Opowieści o historii, kulturze, rzemiośle i tradycji, Kraków 2023.

Wystawa czasowa w Sali Bibliotecznej na drugim piętrze pałacu Muzeum Książąt Czartoryskich, pt. „Tadeusz Kościuszko. Dobry i waleczny, lecz nieszczęśliwy”

Czas trwania: 26 III–11 VIII 2024

Kuratorzy: dr Kamilla Twardowska, Michał Balogh

„24 marca 2024 roku mija 230 lat od przysięgi Tadeusza Kościuszki na krakowskim rynku, która zapoczątkowała insurekcję kościuszkowską – patriotyczny zryw w obronie wolności narodu i suwerenności państwa polskiego.

Tadeusz Kościuszko (1746–1817) – elew Szkoły Rycerskiej, inżynier i architekt wojskowy, bohater wojny o niepodległość Stanów Zjednoczonych Ameryki, walczył też w obronie Konstytucji 3 maja. Po zwycięstwie wojsk rosyjskich i zajęciu przez nich ziem polskich udał się na emigrację do Saksonii, gdzie wspólnie z innymi patriotami – reformato-rami doby Sejmu Wielkiego (1788–1792) przygotowywał powstanie.

Celem wystawy, na którą mamy zaszczyt Państwa zaprosić, jest ukazanie nie tylko politycznej działalności Tadeusza Kościuszki, ale przede wszystkim jego artystycznej duszy i romantycznego charakteru. W zbiorach Biblioteki i Muzeum Książąt Czartoryskich zachowało się wiele dokumentów, dzięki którym możemy poznać różne twarze Naszego Bohatera.

Postać Tadeusza Kościuszki jest nierozdzielnie związana z Krakowem. To właśnie stąd wyruszył w podróż po Europie, by wrócić i tu rozpocząć powstanie. Właśnie z insurekcją związane są dokumenty, które dla Państwa przygotowaliśmy: Uniwersał połaniecki i powołanie Rady Najwyższej Narodowej. Będą Państwo mogli zobaczyć też dwie mapy nawiązujące do tego etapu życia Kościuszki.

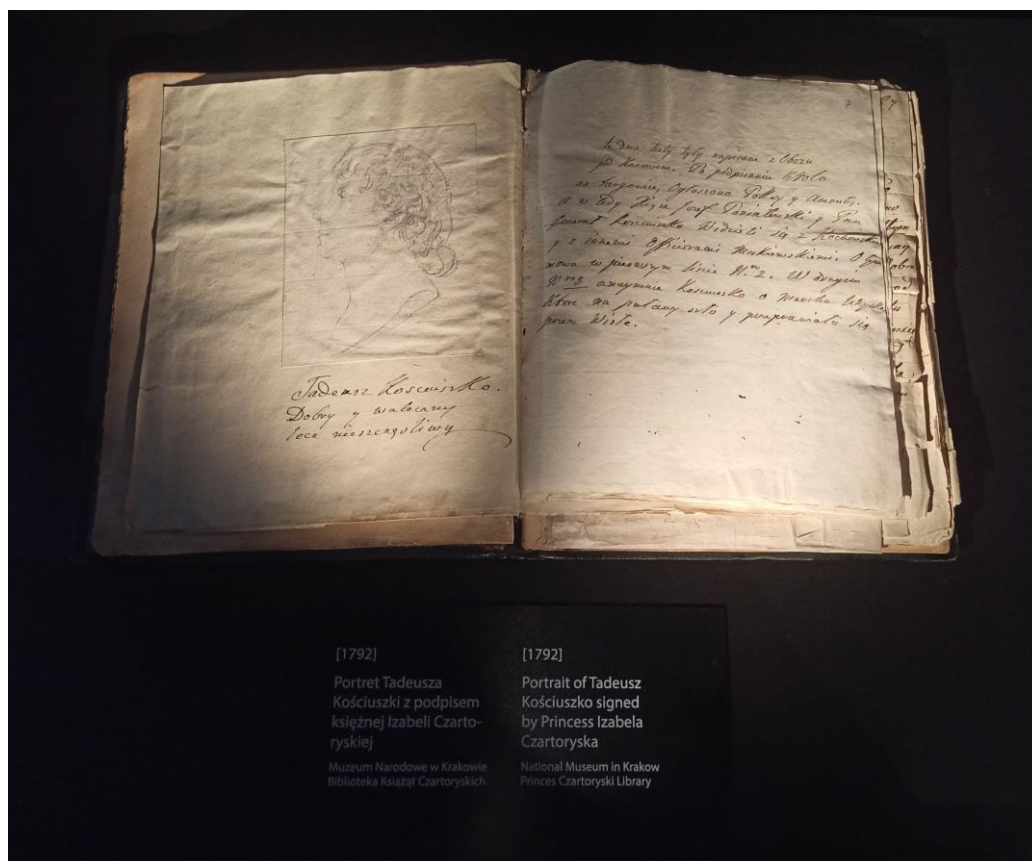
Przyszły naczelnik insurekcji pięknie szkicował, co wykorzystywał nie tylko w rysowaniu umocnień wojskowych, ale także w uwiecznianiu malowniczych pejzaży i portretów. Dlatego też na wystawie zobaczą Państwo dwa rysunki nawiązujące do jego podróży. Pokażemy także bogatą korespondencję Kościuszki z wybitnymi politykami 2. połowy XVIII wieku: Jerzym Waszyngtonem, Charles'em Talleyrandem, Adamem Jerzym Czartoryskim, a także korespondencję prywatną, na przykład z jego wieloletnią przyjaciółką i wierną po-wierniczką Konstancją z Czartoryskich Zamoyską”.

Opis pochodzi ze strony MNK:

<https://mnk.pl/wystawy/tadeusz-kosciuszko-dobry-i-waleczny-lecz-nieszczesliwy>

Fragment wystawy z portretem Thomasa Jeffersona autorstwa Tadeusza Kościuszki

KONFERENCJE I SESJE NAUKOWE

Muzeum Książąt Lubomirskich, oddział Zakładu Narodowego im. Ossolińskich organizuje konferencję pt. ***Polskie muzealnictwo w okresie międzywojennym***, która odbędzie się w dn. 15–16 maja 2024 roku

Uwaga! Termin zgłoszeń, niestety, minął już 15 marca, niemniej być może ktoś z Państwa będzie zainteresowany udziałem jako słuchacz. Poniżej informacje od organizatorów:

„Muzeum Książąt Lubomirskich – Oddział Zakładu Narodowego im. Ossolińskich obchodzi swoje dwusetlecie. Z tej okazji chcielibyśmy bardzo serdecznie zaprosić Państwa na konferencję naukową pt. Polskie muzealnictwo w okresie międzywojennym. Wykład inauguracyjny wygłosi prof. dr hab. Krzysztof Pomian, drugi dzień rozpocznie wykład prof. dr hab. Tomasza de Rosseta.

Muzea odgrywają ważną rolę w społeczeństwie. Z jednej strony są jego odzwierciedleniem, z drugiej strony je kształtują. Zapraszamy wszystkich zainteresowanych – historyków, historyków sztuki, badaczy, praktyków i miłośników muzealnictwa. Podczas konferencji zastanowimy się wspólnie nad rolą muzealnictwa w kształtowaniu tożsamości kulturowej Polski.

Rada Naukowa:

dr hab. Krzysztof Pomian, Centre National de la Recherche Scientifique

dr hab. Tomasz de Rosset, Katedra Zabytkoznawstwa i Muzealnictwa, Wydział Sztuk Pięknych, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

dr hab. Anna Ziębińska-Witek, Katedra Humanistyki Cyfrowej i Metodologii Historii, Wydział Historii i Archeologii, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

dr Piotr Jaworski, Katedra Numizmatyki i Muzealnictwa, Wydział Archeologii, Uniwersytet Warszawski

dr Michał Niezabitowski, Dyrektor Muzeum Historycznego Miasta Krakowa

Proponowane bloki tematyczne:

- myśl kuratorska – organizacja, aranżacja, promocja, katalogi, finansowanie wystaw
- praca w muzeum – powiększanie zbiorów, inwentaryzacja
- wpływ myśli muzealniczej z XIX wieku i początku XX wieku na działalność muzeów w okresie międzywojennym
- muzealnictwo polskie a odzyskanie niepodległości
- edukacja muzeologiczna – studia, kursy, szkolenia, dokształcanie pracowników
- infrastruktura – nowe muzea, adaptacja zabytkowych budynków
- publiczność w muzeach – edukacja wydarzenia, przewodnicy”.

Polski Komitet Narodowy Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków ICOMOS
zaprasza do udziału w konferencji pt.

Podstawy teoretyczne ochrony zabytków – 60 lat Karty Weneckiej,
Która odbędzie się w Łazienkach Królewskich 13–14 maja 2024 roku

Od organizatorów:

„Celem konferencji "Podstawy teoretyczne ochrony zabytków – 60 lat Karty Weneckiej" jest dyskusja o kluczowych problemach współczesnej teorii ochrony i konserwacji dziedzictwa. Punktem odniesienia do dyskusji powinny być dokumenty doktrynalne, a w szczególności Karta Wenecka. Celem konferencji jest również kompleksowa ocena stanu teorii konserwatorskiej, w tym kontekście stanu, roli i użyteczności dokumentów doktrynalnych, a także wypracowanie wniosków dotyczących kierunków rozwoju teorii konserwatorskiej oraz dokumentów doktrynalnych.

Konferencja poruszy trzy grupy problemów (w 3 sesjach):

1. Karta Wenecka – fundament ochrony dziedzictwa czy balast przeszłości?
2. Współczesna teoria konserwacji – krytyczna analiza
3. Przyszłość teorii konserwacji i tekstów doktrynalnych – potrzeby i propozycje

Zapraszamy wszystkich specjalistów zajmujących się ochroną i konserwacją zabytków do udziału w dyskusji na temat problemów i przyszłości teorii konserwatorskiej oraz doktrynalnych dokumentów ochrony dziedzictwa”.

Streszczenia referatów należy przesłać do **31 marca 2024 roku**, na adres:

sekretariat@icomos-poland.org

Szczegóły na stronie:

<http://www.icomos-poland.org/pl/archiwum-aktualnosci/487-wiosenna-konferencja-naukowa-zaproszenie-do-udzialu.html>

Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie zaprasza na międzynarodową konferencję pt.

Sobiescy w pamięci – przedmioty, miejsca, formy i znaczenia

Warszawa, Wilanów, 5–7 listopada 2024 roku

Fragment z zaproszenia:

„[...] Celem konferencji jest podjęcie dyskusji w szerszym gronie i próba znalezienia odpowiedzi na pytania: jakie były powody przywoływania Jana Sobieskiego? Jakie cele temu towarzyszyły? Jak wytłumaczyć, że jego postać stała się depozytariuszem określonych cech, wartości i znaczeń, wzorców kulturowych, które do dziś pozostają żywe i obowiązujące, a może jednak – są lub powinny być renegotjowane? Czy jesteśmy spadkobiercami ukształtowanego w XIX wieku wizerunku króla Jana III? A może wizerunek ten jest echem polityki autokracji prowadzonej przez samego króla? Czy potrafimy spojrzeć na ikoniczną postać naszych dziejów przez pryzmat nowych prądów i tendencji współczesnej humanistyki?

Proponowane bloki tematyczne:

- Sobieski jako „miejsce pamięci” – perspektywa lokalna, polska i europejska;
- rocznice odsieczy wiedeńskiej oraz upamiętnianie Jana III między obchodami rocznicowymi – znaczenie, recepcja społeczna i dyskurs naukowy;
- wczesne formy upamiętniania Jana III – inicjatywy Marii Kazimiery, królewiczów Sobieskich, Radziwiłłów i Stuartów; komemoracja rodzinna i państwowa;
- *sobiesciana* (XVIII–XXI w.) – pamiątki, przedmioty i miejsca związane z osobą władcy i jego rodziną; dzieła sztuki i rzemiosła artystycznego, utwory muzyczne i literackie, komiksy, filmy, sztuki teatralne, wytwory sztuki ludowej i masowej; obiekty i nadawane im znaczenia”.

Abstrakty przyjmowane są do **30 kwietnia 2024** roku na adres:

konferencja@muzeum-wilanow.pl

Więcej informacji na stronie Muzeum:

https://www.wilanow-palac.pl/miedzynarodowa_konferencja_sobiescy_w_pamieci.html

Stowarzyszenie Historyków Sztuki zaprasza na LXXII Ogólnopolską Sesję, która odbędzie się w Poznaniu w dn. 21–22 listopada 2024 roku. Tegorocznym tematem są:

Badania nad sztuką starożytną w Polsce: tradycja – teraźniejszość – perspektywy

W kręgu tematycznym sesji znajdują się następujące zagadnienia:

- Dzieje polskich zainteresowań naukowych antykiem greckim i rzymskim
- Sztuka starożytna w kolekcjach polskich
- Współczesne polskie projekty badawcze poświęcone sztuce klasycznej
- Perspektywy rozwoju badań nad sztuką starożytną
- Interdyscyplinarność badań nad sztuką starożytną

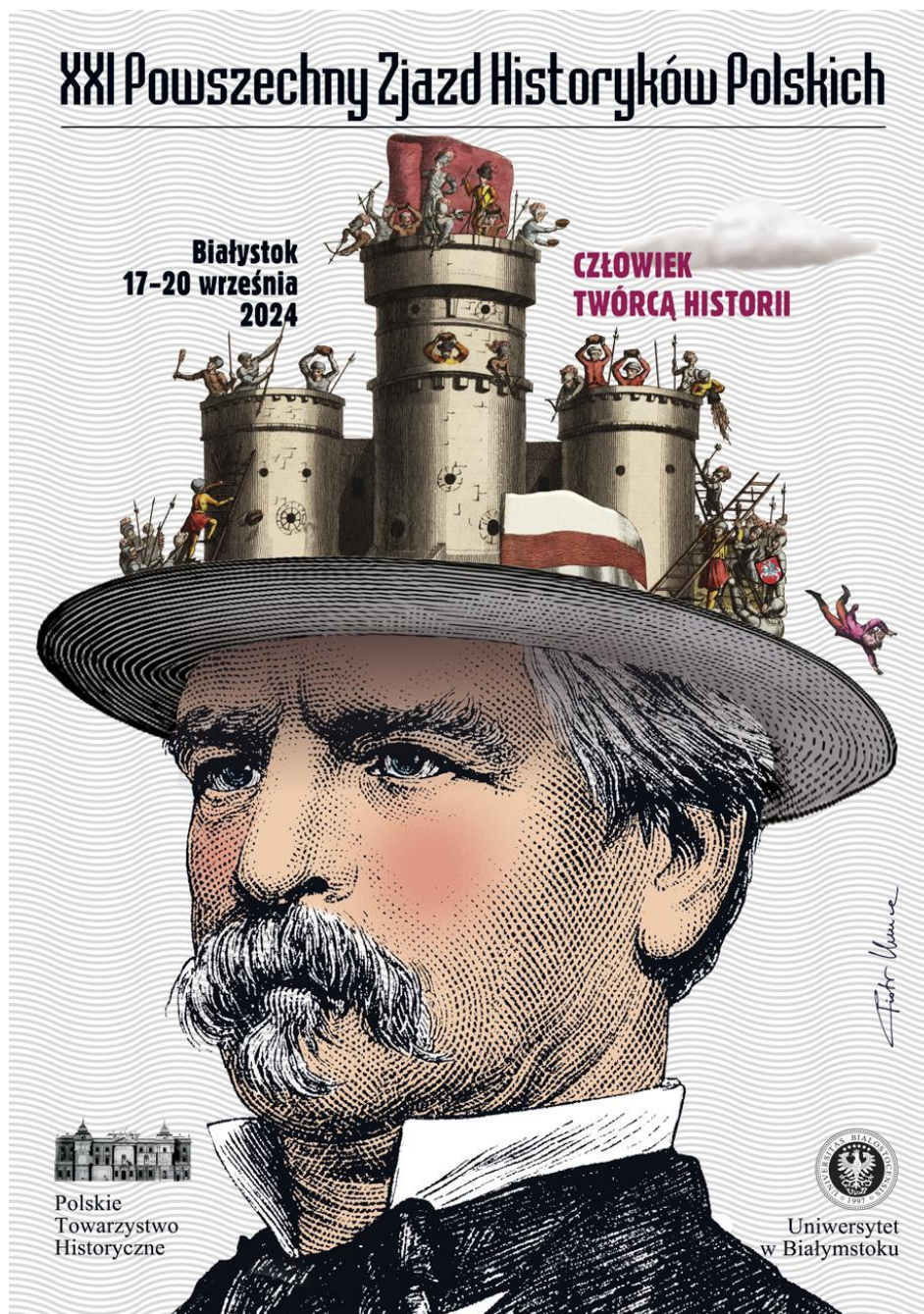
Zgłoszenia uczestnictwa są przyjmowane do **30 maja** pod adresem mailowym: tomasz.ratajczak@amu.edu.pl; szczegóły są dostępne na stronie SHS:

<https://www.shs.pl/sesje-naukowe/>

Polskie Towarzystwo Historyczne we współpracy z Komitetem Nauk Historycznych PAN
zwołuje

XXI Zjazd Historyków Polskich

Białystok, 17–20 września 2024 roku

Wszelkie szczegóły dostępne na dedykowanej Zjazdowi stronie internetowej:

<https://zjazdhistorikow.pl/>

STOWARZYSZENIE MIŁOŚNIKÓW DAWNEJ BRONI I BARWY
ASSOCIATION DES AMIS DES ARMES ET UNIFORMES ANCIENES
WYRÓŻNIONE ODZNAKĄ HONOROWĄ "ZASŁUŻONY DLA KULTURY POLSKIEJ"

ICOMAM

***XXXII Congress of the International Committee for Museums and Collections of Arms
and Military History (ICOMAM) – ICOM (UNESCO)***

LONDON, UNITED KINGDOM

29 September–4 October 2024

„The annual ICOMAM conference will take place at the National Army Museum, London, in October 2024. It is jointly organised and co-hosted by the Royal Armouries and the National Army Museum.

Potential topics for papers include, but are not limited to, the following:

- How military science and technology can be displayed and interpreted to museum audiences, including through galleries, public engagement and learning programmes.
- The challenges of reflecting current scientific and technological developments in museums, particularly in contemporary collecting.
- National, international and transnational perspectives on military science and technology, including the relations between commercial manufacturers, defence contractors, and the military.
- The role of military science and technology in political, economic, social, and cultural change.
- Updates on projects, galleries and activities at ICOMAM-affiliated institutions or individuals relating to the overall themes of the conference.

Proposals for panel discussions as well as individual presentations will be considered.

We particularly welcome papers examining the adoption or adaptation of military technology among colonial or pre-colonial populations as well as by formalised militaries, and those covering topics in European and extra-European contexts [...].”

The deadline for submissions is 1 June 2024.

Wszystkie szczegóły dostępne na stronie:

<https://icomam.mini.icom.museum/icomam-2018-conference/>

CYKL „AKADEMIA BRONIOZNAWCY”

21 marca 2024

Mateusz Chramiec (MNK/UPJPII)

Zbrojownia Czartoryskich na nowo opowiedziana

13 listopada tego roku minie równo sto pięćdziesiąt lat od momentu podpisania przez władze gminne Krakowa i księcia Władysława Czartoryskiego uroczystego aktu odstąpienia na cele muzealno-biblioteczne budynku dawnego arsenału miejskiego. Ta symboliczna data stanowi jedną z cezur czasowych początku istnienia Muzeum Książąt Czartoryskich. Pierwszą, prowizoryczną ekspozycję otwarto dwa lata później w zakupionym przez Władysława, usytuowanym obok budynku popijarskim, który z racji wcześniejszego przeznaczenia, nazwano Klasztorkiem. Nowa wystawa, pomieszczona w zaledwie trzech niewielkich salach pierwszego piętra, została w całości wypełniona dawnymi mili-

Inauguracja nowego cyklu i otwarcie wykładu przez Michała Dziewulskiego (fot. M. Sitko)

tariami, które jako pierwsze spośród całości rozmaitych zbiorów książęcych rzetelnie opisano i skatalogowano. Ową przestrzeń już na stałe zarezerwowano dla zabytków dawnego uzbrojenia, przez co niemal nieprzerwanie od półtora wieku z powodzeniem spełnia swoją, wyznaczoną przez założyciela, funkcję. Niewielki, lecz cenny zasób Zbrojowni, szczęśliwie dla nas, przetrwał kolejne burze dziejowe bez znacniejszego uszczerbku, a zachowane do dziś stosunkowo licznie materiały źródłowe pozwalają na przebadanie losów kolekcji, jak również założeń i metod jej prezentacji w poprzednich stuleciach. Dało to asumpt do reinterpretacji dotychczasowego stanu wiedzy nad zbiorem i w konsekwencji nowego urządzenia przestrzeni, która w założeniu respektuje tradycyjną, starożytniczą narrację, lecz wprowadza zarazem dodatkowe, niepodejmowane dotąd wątki, odpowiadające współczesnym wymogom wysta-

wienniczym. Podczas wykładu omówione zostaną dzieje Zbrojowni Muzeum Książąt Czartoryskich oraz koncepcje jej obecnej aranżacji, prezentowanej publiczności od czerwca 2023 roku.

25 kwietnia 2024

Michał Chlipała (UJ CM)

Armia rosyjska doby Powstania Styczniowego – organizacja, umundurowanie, uzbrojenie

Pomimo tego, że upłynęło już 161 lat od wybuchu najdłuższego z polskich powstań wciąż brakuje monografii opisującej armię przeciw której wystąpili polscy powstańcy. Fragmentaryczne informacje znajdujące się w relacjach weteranów powstania czy nieliczne przetłumaczone rosyjskie źródła nie pozwalają odpowiedzieć – kim tak naprawdę był przeciwnik i jaką dysponował siłą bojową? Tym samym wszelkie dyskusje o szansach powstańczej walki są z góry obarczone błędem.

Armia Imperium Rosyjskiego po klęsce w wojnie krymskiej przechodziła w drugiej połowie lat 50-tych i latach 60-tych XIX wieku gwałtowne reformy, mające na celu wyjście z cienia „epoki mikołajewskiej” i zrównanie carskiego wojska z armiami innych europejskich mocarstw. Właśnie tym reformom, ze szczególnym naciskiem przemian w umundurowaniu i uzbrojenia armii rosyjskiej będzie poświęcony niniejszy wykład.

Michał Chlipała – prawnik, historyk. Pracownik Katedry Historii Medycyny UJ CM. Prezes Fundacji Pamięci Policji Państwowej II RP. Autor książek: „Wojskowość królestwa Armenii cylicyjskiej w czasach wypraw krzyżowych”, „Kompanie Rezerwy Policji Państwowej” (z Jackiem Walaszczykiem i Krzysztofem Musielakiem) oraz „Zarys dziejów najstarszej w Polsce katedry chirurgii” (z Ryszardem W. Gryglewskim, Januszem Legutką i Arturem Hartwiche) oraz szeregu artykułów naukowych poświęconych dziejom broni i barwy, a także historii medycyny. Od ponad dekady zajmuje się odtwarzaniem wojsk rosyjskich z czasów Powstania Styczniowego.

23 maja 2024

Michał Dziewulski (MNK)

Tapiseria „Przegląd wojsk pod Zabłudowem” – niedocenione źródło ikonograficzne z połowy wieku XVIII

Jednym z czołowych obiektów w zbiorach Muzeum Narodowego w Krakowie jest monumentalna tapiseria „Przegląd wojsk pod Zabłudowem”. Powstała ona w latach 50-tych XVIII stulecia w warsztatach radziwiłłowskich i była największą z serii kilkunastu tkanin zamówionych przez jednego z najbogatszych magnatów Rzeczypospolitej Michała Kazimierza Radziwiłła (1702–1762).

Historycy sztuki są zgodni, iż jest ona szczytowym osiągnięciem polskich warsztatów gobelniczych. Przeznaczona do zamku Radziwiłłów w Nieświeżu przedstawia fundatora na tryumfalnie wspiętym koniu, na tle wojsk Rzeczypospolitej maszerujących przed królem Augustem III. Wydarzenie, które zadecydowało o tytule dzieła, miało miejsce 24 września 1744 roku w małej miejscowości Zabłudów, położonej nieopodal Białegostoku.

Do tej pory wszyscy badacze dość ironicznie odnoszą się do tematu jaki na prezentację własnej osoby wybrał Radziwiłł, bo jakież inne osiągnięcia miałby mieć hetman, który w swoim życiu „nigdy nie powąchał prochu”? Ale czy takie spojrzenie na hetmana jest jednak słuszne?

Najnowsze badania archiwalne i szczegółowa analiza ikonograficzna odkrywają jednak coraz to nowe tajemnice tego dzieła, które okazuje się być jednym z najważniejszych wizerunków wojska litewskiego, skrywającego nieznane do tej pory tajemnice do dziejów dziedzictwa materialnego dawnej Rzeczypospolitej.

Michał Dziewulski – historyk, kustosz Muzeum Narodowego w Krakowie, w latach 2008–2024 prezes krakowskiego Oddziału Stowarzyszenia Miłośników Dawnej Broni i Barwy, w latach 2016–2022 członek zarządu Międzynarodowego Komitetu Muzeów Broni i Historii Wojskowości. Autor wystaw i publikacji na temat dawnych militariów, m.in. stałej wystawy „Broń i Barwa” w Arsenale Muzeum Czartoryskich.

27 czerwca 2024

Piotr Wilkosz (MNK)

Falerystyka Legionów Polskich ze zbiorów Muzeum Narodowego w Krakowie

Prelekcja o falerystyce Legionów Polskich to opowieść o symbolice patriotycznej i wojskowej, związanej z tradycją walk o niepodległość. Przypadająca w tym roku 110. rocznica wymarszu 1. Kompanii Kadrowej z Oleandrów jest doskonałym momentem aby przypomnieć to wydarzenie poprzez pryzmat odznak, które towarzyszyły strzelcom w przełomowych momentach naszej historii, w okresie walk Legionów Polskich z rosyjskim zaborcą podczas I wojny światowej. Bo czymże jest Orzeł „Kadrowy”, „Strzelecki” i „Legionowy”, „Błacha Drużyniacka”, „Parasol”, Odznaka „Za Wierną Służbę”, „Krzyż Wytrwałości”... to symbole przynależności do odradzającego się Wojska Polskiego i najwyższe wyróżnienie dla Strzelca – Legionisty za walkę o niepodległość zniewolonej ojczyzny.

Piotr Wilkosz – kustosz Muzeum Narodowego w Krakowie. Ukończył Wydział Humanistyczny Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie. Specjalizuje się w historii wojskowości polskiej, badaniach nad historyczną bronią palną oraz falerystyką. Autor i współautor wystaw czasowych realizowanych Muzeum Narodowym w Krakowie, m.in.: „Żandarmeria Wojskowa. W służbie Sił Zbrojnych RP”, „W służbie publicznej – XIX-wieczny mundur urzędniczy ze zbiorów Muzeum Narodowego w Krakowie”, „Polska w NATO i Misje Zagraniczne Wojska Polskiego”, „Legiony Polskie 1914–1918. Wystawa w 100. rocznicę wybuchu I wojny światowej i Czynu Legionowego”, „Sztuka Legionów Polskich”, „Niepodległość. Wokół myśli historycznej Józefa Piłsudskiego” oraz „1920. Cud Wisły”. Autor katalogów wystaw, not i artykułów w katalogach wystaw i wydawnictwach monograficznych.

**AKADEMIA
BRONIOZNAWCY**

Wykłady

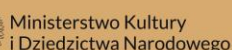
**Zbrojownia
Czartoryskich
na nowoopowiedziana**
Mateusz Chramiec
(MNK)

**Armia rosyjska doby
Powstania Styczniowego –
organizacja, umundurowanie,
uzbrojenie**
Michał Chlipała (UJ CM)

Tapiseria „Przegląd wojsk pod Zabłudowem” – niedocenione źródło ikonograficzne z połowy wieku XVIII
Michał Dziewulski (MNK)

**Falerystyka Legionów
Polskich ze zbiorów
Muzeum Narodowego
w Krakowie**
Piotr Wilkosz (MNK)

Muzeum Narodowe w Krakowie

STOWARZYSZENIE MIŁOŚNIKÓW DAWNEJ BRONI I BARWY
ASSOCIATION DES AMIS DES ARMES ET UNIFORMES ANCIENES
WYRÓŻNIONE ODZNAKA HONOROWĄ "ZASŁUŻONY DLA KULTURY POLSKIEJ"

